

Ståle Østhus og Roy A. Nielsen

Barn som lever i fattigdom

Geografisk variasjon og
grad av risiko

Fafo-notat
2020:05

Ståle Østhus og Roy A. Nielsen

Barn som lever i fattigdom

Geografisk variasjon og grad av risiko

Fafo-notat 2020:05

© Fafo 2020
ISSN 0804-5135

Innhold

Forord	5
Sammendrag	6
1 Innledning	8
1.1 Datagrunnlag.....	9
1.2 Kort om begrepsbruk og definisjoner.....	10
2 Variasjon i antall og andel barn som lever i fattigdom	12
2.1 Barn som lever i fattigdom i 2015	12
2.2 Geografisk variasjon.....	15
2.3 Fattigdomsrisiko og boforhold, opplevd økonomi og barnepass	25
Referanser	30
Vedlegg	31

Forord

Andelen barn som lever i fattigdom i Norge har økt de siste tiårene, og i dag lever omtrent 11 prosent av barn i vedvarende fattigdom (SSB – Statistikkbanken). Andelen fattige barn varierer mye mellom norske kommuner. I dette notatet undersøkes den geografiske variasjonen i barnefattigdom nærmere. I tillegg undersøkes omfanget av et utvalg bolig- og nabolagsproblemer. I analysene er det dessuten skilt mellom lav og høy grad av fattigdomsrisiko, altså om det er forskjeller mellom barn i hushold som har inntekter nær fattigdomsgrensen og barn i hushold med langt lavere inntekter.

I undersøkelsen benytter vi to datakilder, registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB), via microdata.no, samt data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Verken Statistisk sentralbyrå eller NSD er ansvarlige for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

Oppdraget er finansiert av Røde Kors, som også har fått kommentere innholdet i notatet før det ble ferdigstilt. I tillegg har Tone Fløtten bidratt med kvalitetssikring. Takk for alle innspill! Ansvar for eventuelle feil og mangler hviler imidlertid kun på forfatterne.

Fafo, november 2019

Roy A. Nielsen

Ståle Østhus

Sammendrag

Vi har ved hjelp av registerdata fra Statistisk sentralbyrå undersøkt variasjonen i barnefattigdom i Norge. I samsvar med tidligere studier finner vi at viktige risikofaktorer for barnefattigdom er å ha foreldre som ikke er sysselsatt, foreldre med lav utdanning og/eller innvandrerforeldre. Dette gjelder uavhengig av hvordan barnefattigdom måles, og kan ikke forklares med at slike forhold også henger sammen med andre risikofaktorer, som mors alder, antall søsken eller om man bor med en enslig forsørger.

Vi har også beregnet antall og andel barn som lever i fattigdom i norske kommuner, og viser at dette er svært skjevfordelt på tvers av kommunene. Flesteparten av alle kommuner har relativt få barn i vedvarende fattigdom, og flesteparten av alle barn i vedvarende fattigdom bor i et lite antall kommuner på det sentrale Østlandsområdet og rundt de store byene. Det er videre stor variasjon mellom kommuner med hensyn til andelen barn i vedvarende fattigdom, men det er dårlig samsvar mellom kommunenes antall og andel barn i vedvarende fattigdom. Dette betyr at den geografiske konsentrasjonen er mer et resultat av hvor det bor mange barn enn av en skjev opphopning av risikofaktorer for å vokse opp i fattigdom. Av dette følger også at kommunevise forskjeller når det gjelder andelen barn som lever i fattigdom, eller kjente risikofaktorer for dette, sier lite om hvor disse barna bor. Den geografiske konsentrasjonen er svært stabil over tid.

På bakgrunn av våre analyser, mener vi at tiltak for å unngå eller redusere at barn lever i fattigdom (f.eks. ved å begrense risikoen for at barn vokser opp i fattigdom i kommunene) i liten grad vil endre den geografiske konsentrasjonen, det vil si at flesteparten av alle barn som lever i fattigdom bor i et relativt lite antall kommuner på det sentrale Østlandsområdet og rundt de store byene. Dette skaper incentiver for å *tenke langsiktig* når man planlegger tiltak for å redusere uønskede sosiale konsekvenser av at barn lever i fattigdom. Gitt den sterke konsentrasjonen til relativt få kommuner, kan det også være grunn til å investere mer av innsatsen mot uheldige konsekvenser av at barn lever i fattigdom *i de store kommunene*. Behovet for tiltak rettet mot å begrense uheldige konsekvenser (slik blant andre Røde Kors bidrar med) vil neppe avta i kommuner der det allerede bor mange barn i fattigdom.

Ved hjelp av data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, har vi i tillegg undersøkt om det er forskjeller i boforhold, opplevd økonomi og bruk av barnepass etter graden av fattigdomsrisiko. Graden av fattigdomsrisiko er definert ved å dele barn i hushold under fattigdomsgrensen i to like store grupper. Gruppen nærmest fattigdomsgrensen har da lav fattigdomsrisiko, mens gruppen med aller lavest inntekt har høy fattigdomsrisiko.

Selv om en kan tenke seg at gruppen med høy fattigdomsrisiko er mest utsatt, viser analysene at hovedforskjellene går mellom barn i hushold over fattigdomsgrensen og barn i hushold under fattigdomsgrensen. Det er relativt få barn som bor i leid bolig eller i trang bolig, mens barn i fattige hushold oftere bor i leiebolig og oftere bor trangt. Men det er ingen forskjeller mellom barn med lav og høy fattigdomsrisiko når vi ser på disse indikatorene. Når det gjelder nabolagsproblemer (fukt, råte, støy m.v.), er andelen barn som *ikke* er eksponert for slikt forholdsvis lik, uavhengig av om de

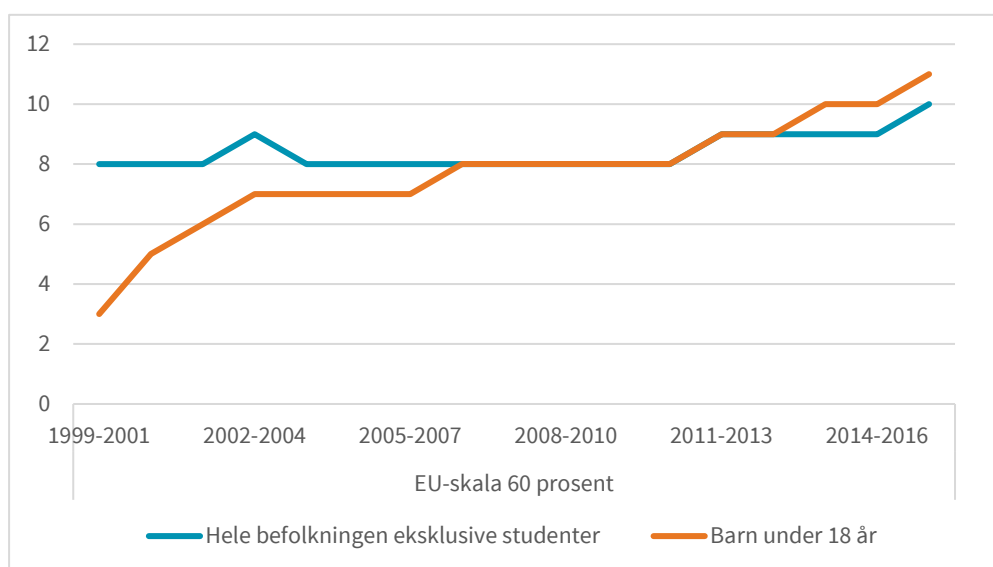
bor i fattige hushold eller ikke. Og her er det heller ingen tydelige forskjeller mellom de to gruppene av barn i fattige husholdninger.

1 Innledning

Oppmerksomheten omkring barn som lever i fattigdom i Norge har de siste årene vært høy, noe mediene, frivillige organisasjoner, forskere og skiftende regjeringer har bidratt til. I et internasjonalt perspektiv kan en si at omfanget av barn i fattigdom er forholdsvis lavt i Norge, samtidig som Norge er et svært rikt land som skårer høyt på internasjonale rangeringer over inntekt og levekår. I tillegg har vi gode velferdsordninger, med blant annet gratis skolegang og helsetjenester for alle barn.

Til tross for at norske barn i gjennomsnitt har det økonomisk bedre enn barn i de fleste andre land, har utviklingen i barn som lever i fattigdom gått i feil retning de siste tiårene. Samlet sett har det vært en dreining fra at fattigdomsrisikoen har vært størst blant personer i og over pensjonsalder på 1980- og 1990-tallet, til å være størst blant barn og unge voksne de siste 10–15 årene (OECD 2017). Skiller en mellom fattige over og under 18 år, har fattigdomsrisikoen vært jevnt økende i Norge de siste 10–15 årene, men den har økt mer blant barn enn i befolkningen totalt, noe som har medført at det etter 2012 har vært en høyere andel barn i fattigdom enn andel fattige i befolkningen totalt, og forskjellen øker (jf. figur 1.)

Figur 1. Andel som lever i vedvarende fattigdom i befolkning totalt og blant barn 0-18 år, 1999-2001 til 2015-2017. Prosent.

Note: Fattigdomsgrensen er satt til 60 prosent av medianinntekten. Ekskludert personer som er aleneboende siste året i perioden og som mottar studielån. Kilde: Statistikkbanken, SSB.

Økningen i andelen barn som lever i fattigdom, og også den generelle økningen i andelen fattige i hele befolkningen, har vært medvirkende til at det jevnlig publiseres nye tall og rapporter om fattige. SSB publiserer regelmessig oppdatert statistikk over utviklingen i lavinntekt på sine nettsider, og i tillegg publiseres rapporter om

fattigdom og levekår i Norge (se for eksempel With & Thorsen 2018; Furuberg, Grav, Lima & Munch-Ellingsen 2018; Bekken, Dahl & van der Wel 2018).

Det har blitt laget flere kunnskapsoppsummeringer om barn i fattigdom (for eksempel Fløtten & Nielsen 2015; Hyggen, Brattbakk & Borgeraas 2018), og det er iverksatt ulike tiltak for å redusere omfanget og konsekvensene av at barn lever i fattigdom, blant annet gjennom nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom (Fløtten & Hansen 2018).

Det finnes med andre ord mye kunnskap om hvem barna som lever i fattigdom er, hvilke kjennetegn de har og hvor de bor. En ny kunnskapsoppsummering er utenfor rammene til dette notatet. Det finnes imidlertid noen temaer som en har lite eller ingen kunnskap om. Ett slikt tema er hvilken betydning graden av fattigdom (eller fattigdomsrisiko) har for ulike grupper av barn, og et annet tema er om graden av fattigdom er ulikt fordelt rundt i Norge.

En vet for eksempel at hushold med svak eller ingen tilknytning til arbeid er utsatt for forhøyet fattigdomsrisiko. Det samme gjelder for barn i hushold med lav utdanning, barn av enslige forsørgere og barn i mange innvandregrupper. En vet også at det er variasjon i omfanget av barnefattigdom mellom norske kommuner, mens en vet mindre om hvorvidt graden av fattigdom varierer på tilsvarende måte.

Ny kunnskap om barn som lever i fattigdom er nyttig i seg selv og kan være et positivt bidrag til å gjøre arbeidet med å redusere omfanget og konsekvensene av problemet mer treffsikkert. Vi skal i dette notatet se nærmere på den geografiske fordelingen i Norge. Dette vil vi undersøke ved å beregne kommunale andeler og antall barn som lever i fattigdom og studere variasjonen i disse. Videre vil vi undersøke sammenhengen mellom graden av fattigdomsrisiko og boforhold, økonomiske utfordringer av ulikt slag og barnepass.

1.1 Datagrunnlag

I dette notatet benyttes to ulike datakilder for å belyse geografisk variasjon og grad av fattigdom. For det første benyttes anonymiserte registerdata, tilgjengeliggjort av SSB gjennom microdata.no (se <https://microdata.no/about/>). Herfra bruker vi data om personinntekt og egenskaper ved husholdningene til bosatte personer i perioden 2013--2015 (2015 er det siste tilgjengelige året med inntektsopplysninger som er detaljerte nok for vårt formål). Data inneholder i prinsippet opplysninger om alle bosatte personer (ikke utvalgsdata), og den store mengden data gjør det stort sett mulig å beregne presise andeler barn som lever i fattigdom helt ned på kommunenivå. En annen fordel med registerdata er at vi kan koble individer til husholdninger og følge husholdninger over tid (via et unikt ID-nummer for hver husholdning). I tillegg til de dataene vi trenger for å beregne antall og andel av alle barn som lever i fattigdom (inntektsopplysninger og opplysninger om antall barn og voksne i husholdningene), henter vi ut data om *bosted* (kommune), *innvandrerbakgrunn* (at minst ett voksent husholdningsmedlem er innvandrer/født utenfor Norge), *familiesammensetning* (om barnet bor i en husholdning med *bare en av foreldrene*, og *antall søsken* barnet bor sammen med), *foreldrenes utdanningsnivå* (om minst ett voksent medlem av husholdningen har *fullført videregående* eller har *høyere utdanning*).

Den andre datakilden i dette notatet er Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, hvor den roterende delen av undersøkelsen omhandler *bolig og boforhold og utsatthet og uro for lovbrudd*. EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) er en årlig levekårsundersøkelse som Norge er forpliktet til å delta i gjennom EØS-avtalen. Datasettet består av et landsrepresentativt utvalg av personer over 16

år, hvor en i tillegg har innhentet informasjon om øvrige husholdsmedlemmer, slik at datasettet også kan brukes på husholdningsnivå. Levekårsundersøkelsen kobles mot SSBs registre fra 2014 (året før selve spørreundersøkelsen), slik at datasettet består av en kombinasjon av intervjuobjektene svar og offentlige registre (om blant annet detaljerte inntekter, utdanning mv.).

I 2015 besto bruttoutvalget av 11 518 personer og nettoutvalget av 6394 personer, noe som gir en svarprosent på 55,5. For mer detaljert beskrivelse av undersøkelsen, se Revold og Holmøy (2018). Det var særlig de eldste respondentene og de med lavest utdanning som hadde noe lavere deltakelse i undersøkelsen. Siden vi her er mest opp-tatt av fattige barnefamilier, er det særlig den lave svarprosenten blant de lavest utdannede (og dem med ukjent utdanning) som kan være problematisk, da dette er grupper med høy innvandrerandel. SSB har laget frafallsvekter for å korrigere for fra-fallet, men uten å ta spesielt hensyn til innvandrere eller barnefamilier. I dette nota-tet bruker vi i hovedsak en del av datasettet, barnefamiliene. Samlet sett blir andelen barn som lever i fattigdom riktigere (sammenlignet med publiserte tall fra SSB) uten bruk av frafallsvekten, og vi har derfor kjørt analysene uten bruk av vekter.¹

1.2 Kort om begrepsbruk og definisjoner

Vi benytter i dette notatet begrepet fattigdom. SSB har gått over til å kalle det samme fenomenet for lavinntekt. Fattigdom kan defineres og måles på ulike måter, og vi har her holdt oss til det såkalte EU-målet, som gir andre andeler fattige barn enn for eksempel OECDs mål. Tidligere studier har imidlertid vist at selv om andelen barn som lever i fattigdom kan variere etter hvilket mål som benyttes, er det i all hovedsak de samme kjennetegnene som forbindes med barnefattigdom. Et vesentlig poeng med EU-målet er at en med fattigdom mener «risiko for fattigdom» («*risk of poverty*»), altså at personer, her barn, i hushold under fattigdomsgrensen (60 prosent av median ek-ivalent inntekt), har økt risiko for å oppleve levekårsulemper og marginalisering. Det kan være barn i hushold over fattigdomsgrensen som opplever slike problemer, akkurat som det kan være barn i hushold under fattigdomsgrensen som ikke opplever det.

Når vi presenterer tall for fattige barn basert på EU-SILC, er studenthushold tatt ut, det betyr at hushold som mottar studielån og der hovedinntektstaker har en samlet inntekt under 2G (folketrygdens grunnbeløp, kr 85 245 i 2014), er utelatt fra analysene.

¹ Dette har små implikasjoner for de substansielle funnene.

For å differensiere graden av fattigdom har vi delt de fattige husholdningene inn i ulike grupper. I registerdataanalysene skiller vi mellom fattige husholdninger, svært fattige husholdninger og husholdninger med vedvarende fattigdom. For hvert år beregner vi den *ekvivalerte disponible inntekten*² for alle husholdninger og regner en husholdning som *fattig* hvis deres ekvivalerte inntekt er lavere enn 60 prosent av medianen på tvers av husholdningene. Blant fattige husholdninger finner vi den halvparten med lavest ekvivalert inntekt. Disse har høy fattigdomsrisiko³ og regnes som *svært fattige husholdninger*. Vi beregner også gjennomsnittlig ekvivalert inntekt for årene 2013–2015 (i 2015-kroner) for husholdninger som eksisterer i 2015. Barn som i 2015 bor i husholdninger som har en gjennomsnittlig ekvivalert inntekt de siste tre årene som er under 60 prosent av medianen, regnes for å ha vokst opp i *vedvarende fattigdom*. I analysene basert på levekårsundersøkelsen har vi delt barna i hushold under fattigdomsgrensen inn i to like store grupper, slik at vi får en gruppe med lav fattigdomsrisiko og en gruppe med høy fattigdomsrisiko.

² Summen av alle de bosatte husholdningsmedlemmenes inntekt etter skatt (i 2015-kroner) dividert med en forbruksvekt (vi bruker EU-vekten, der første voksne får verdien 1, alle andre voksne får verdien 0,5 og barn får verdien 0,3). Husholdningsmedlemmer regnes som barn hvis de er under 14 år.

³ I utgangspunktet kan det fremstå som rimelig å anta at de som har lavest inntekt også har høyest fattigdomsrisiko. Tidligere undersøkelser har imidlertid vist at lavinntektshushold har et høyere forbruk enn inntektene skulle tilsi, og at merforbruket øker jo strengere en definerer fattigdom (Andersen 2007). Det er nærliggende å anta at et merforbruk skyldes økt låneopptak eller at en bruker av oppsparte midler, men Andersen (2008) antar at hovedproblemet er mangler i registrering av inntekt.

2 Variasjon i antall og andel barn som lever i fattigdom

2.1 Barn som lever i fattigdom i 2015

Ved hjelp av registerdata har vi konstruert tre ulike mål på barnefattigdom i 2015, med utgangspunkt i EUs fattigdomsgrense på 60 prosent av median ekvivalert disponibel husholdningsinntekt. Barn i fattige husholdninger er barn 0–17 år som i 2015 bor i husholdninger under EUs fattigdomsgrense. Barn i svært fattige husholdninger er barn 0–17 år som i 2015 bor i den halvparten av de fattige husholdningene (med barn) med lavest ekvivalert disponibel husholdningsinntekt. Barn i husholdninger med vedvarende fattigdom er barn 0–17 år som i 2015 bor i husholdninger som i løpet av årene 2013–2015 hadde en gjennomsnittlig ekvivalert disponibel husholdningsinntekt (i 2015-kroner) under 60 prosent av medianen i slik inntekt. Antall barn som lever i fattigdom totalt varierer mellom 54 000–106 000, og andelen varierer mellom 4,9 og 9,6 prosent, etter hvilken definisjon vi bruker (tabell 1)⁴.

Tabell 1. Barnefattigdom i Norge 2015.

	Antall	Prosent
Barn i fattige husholdninger	105 940	9,6
Barn i ekstra fattige husholdninger	53 562	4,9
Barn i vedvarende fattige husholdninger	98 002	9,0

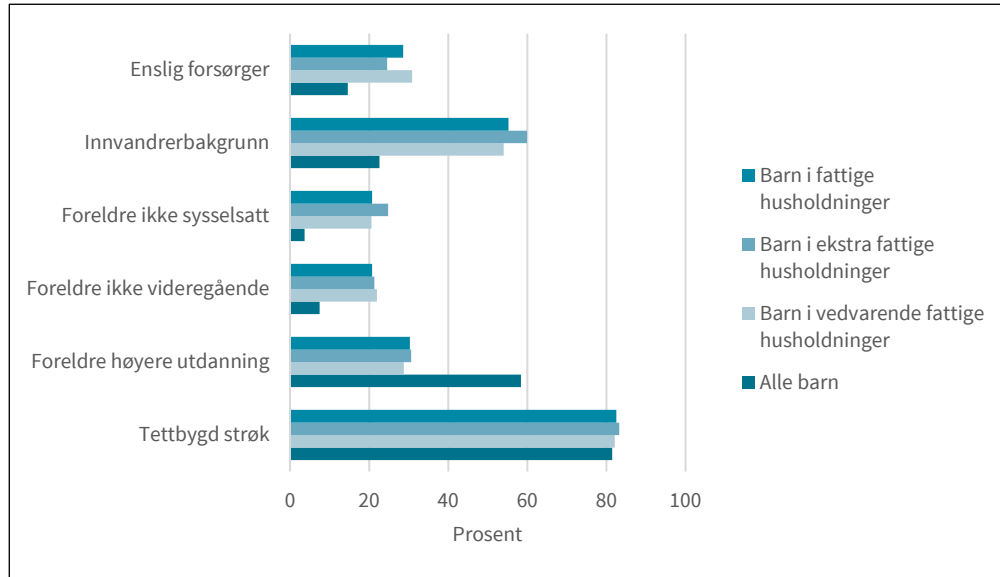
Note: Egne beregninger på registerdata fra SSB (microdata.no). Fattige husholdninger er husholdninger under EUs fattigdomsgrense (60 prosent av median ekvivalert inntekt). Ekstra fattige husholdninger er den halvdel av de fattige husholdningene med lavest inntekt. Vedvarende fattigdom er husholdninger som har gjennomsnittlig ekvivalert inntekt i årene 2013–2015 (i 2015-kroner) som er lavere enn 60 prosent av medianen.

Uavhengig av hvilket av de tre målene på fattigdom vi bruker, viser data at barn som lever i fattigdom oftere bor med en enslig forsørger, de har oftere innvandrerbakgrunn, de har oftere foreldre uten fullført videregående skole (og sjeldnere foreldre

⁴ Grunnen til at vi ikke får helt identiske tall med offisiell statistikk, er noen nyansforskjeller i hvordan vi har beregnet fattigdom og hvordan SSB beregner dette. En forskjell er at vi, siden vi her er interessert i geografisk variasjon, har begrenset populasjonen til barn som er registrert bosatt og som vi kan identifisere bosted (kommunenummer) til per 1. januar 2015. Barn i vedvarende fattigdom er bare beregnet blant barn som i 2015 bor i husholdninger som eksisterte alle tre årene 2013–2015. Til sammenligning sier offisiell statistikk at totalt 98 200 barn under 18 år levde i familier med vedvarende lavinntekt i 2015 (10 prosent av alle barn i aldersgruppen), se <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>. Avvikene mellom våre tall og offisiell statistikk antas å ha liten eller ingen betydning for tolkningen av resultatene i dette notatet.

med høyere utdanning), og de har oftere foreldre som ikke er sysselsatt. Forskjellene er store (figur 2), og i tråd med tidligere studier.⁵

Figur 2. Andel barn som har foreldre med bestemte egenskaper i 2015. Prosent av alle barn og prosent av barn i fattige husholdninger.

Note: Egne beregninger på registerdata fra SSB (microdata.no). Barn med enslige forsørgere er barn som bor i en husholdning med en person som mottar barnetrygd for ett barn mer enn de har omsorgsansvar for (enslig forsørgertillegg). Barn med innvandrerbakgrunn har foreldre som har innvandret til Norge. Barn av foreldre som ikke har fullført videregående har ingen foreldre med fullført utdanning over grunnskolenivå. Barn av foreldre med høyere utdanning har minst én forelder med fullført utdanning på høyskole-/universitetsnivå. Barn av foreldre som ikke er sysselsatt har ingen foreldre som er registrert som selvstendig næringsdrivende eller lønnsstaker. Å bo i tettbygd strøk vil si at man er registrert med bosted i et tettsted. Alle variabler refererer til situasjonen i 2015.

Regresjoner av de tre fattigdomsmålene på kjennetegn ved barna og foreldrene (tabell 2), viser at sannsynligheten for at barn lever i fattigdom stort sett varierer som forventet med slike kjennetegn også når vi ser flere risikofaktorer i sammenheng: Barn av foreldre med lav utdanning, foreldre som ikke er i arbeid, barn av innvandrere, enslige forsørgere og barn med mange søsken er de som har høyest sannsynlighet for å leve i fattigdom. Ikke overraskende har det særlig stor betydning hvis ingen av de voksne i husholdningen er i arbeid. Hvis ingen av de voksne i husholdningen er i arbeid, øker sannsynligheten for å bo i en fattig husholdning med 30 prosentpoeng ($b = 0,297$), for å bo i en ekstra fattig husholdning med 18 prosentpoeng ($b = 0,181$) og for vedvarende fattigdom med 29 prosentpoeng ($b = 0,291$)⁶.

⁵ Se f.eks. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>.

⁶ Koeffisientene leses som forskjell i sannsynlighet for å leve i fattigdom for hver verdi på den uavhengige (regresjonene er lineære sannsynlighetsmodeller). For eksempel leses koeffisienten for innvandrerbakgrunn (en binær variabel) i den første modellen ($b = 0,120$) som at sannsynligheten for å bo i en fattig husholdning er 12,0 prosentpoeng høyere for barn med innvandrerforeldre enn for andre barn. Det gir begrenset mening å sammenligne koeffisienter på tvers av modellene (den relative effektstyrken er avhengig av nivået på utfallsvariabelen), men innad i modeller kan effektstyrken på binære uavhengige variabler sammenlignes direkte (dvs alle variablene unntatt variablene barnets alder, mors alder og antall søsken). I tillegg til at den relative betydningen de ulike faktorene

Hvis foreldrene ikke har fullført videregående, øker sannsynligheten for å bo i fattige husholdninger med 5 prosentpoeng, mens sannsynligheten for å bo i svært fattige husholdninger øker med 2 prosentpoeng, og sannsynligheten for å bo i husholdninger med vedvarende fattigdom øker med 6 prosentpoeng. Barn med foreldre som har høyere utdanning, har redusert sannsynligheten for å bo i fattige og svært fattige husholdninger med henholdsvis 5 og 2 prosentpoeng. Sannsynligheten for å vokse opp i vedvarende fattigdom er redusert med 5 prosentpoeng hvis foreldrene har høyere utdanning.

Også effekten av innvandrerbakgrunn er sterk: Barn med innvandrerforeldre har 12 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å bo i fattige husholdninger, 6 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å bo i svært fattige husholdninger og 11 prosentpoeng høyere sannsynlighet for vedvarende fattigdom enn barn uten innvandrerforeldre. Siden vi i regresjonsmodellen har kontrollert for andre risikofaktorer, som foreldrenes utdanning og sysselsettingsstatus, tyder resultatene på at barn av innvandrere oftere vokser opp i fattigdom på grunn av forhold som vi ikke kontrollerer for her.

Tabell 2. Regresjon av sannsynligheten for at barn lever i fattigdom på kjennetegn ved husholdningen

	Bor i fattig husholdning		Bor i ekstra fattig husholdning		Bor i vedvarende fattig husholdning	
	Koef.	t	Koef.	t	Koef.	t
Barnets alder	-0.002	-32.8	-0.001	-15.1	-0.001	-26.5
Mors alder ved fødsel	-0.002	-37.8	-0.001	-21.9	-0.002	-38.5
Antall søsken	0.027	95.6	0.014	67.9	0.027	96.3
Enslig forsørger	0.084	113.8	0.025	47.3	0.094	129.1
Innvandrerbakgrunn	0.120	195.0	0.062	140.4	0.114	187.3
Foreldre ikke videregående	0.050	49.2	0.021	28.8	0.061	60.2
Foreldre høyere utdanning	-0.052	-94.3	-0.023	-56.5	-0.053	-95.5
Foreldre ikke sysselsatt	0.297	215.2	0.181	181.8	0.291	211.0
Tettbygd strøk	-0.005	-8.0	-0.002	-3.8	-0.006	-9.6
Justert R2	0.145		0.082		0.148	
N	1 050 604		1 050 604		1 044 109	

Note: OLS-regresjoner av om barnet bor i en fattig husholdning (målt på tre ulike måter) i 2015, basert på registerdata fra SSB (microdata.no), N = 1 079 902. Barn med enslige forsørgere er barn som bor i en husholdning med en person som mottar barnetrygd for ett barn mer enn de har omsorgsansvar for (enslig forsørgertillegg). Barn med innvandrerbakgrunn har foreldre som har innvandret til Norge. Barn av foreldre som ikke har fullført videregående har ingen foreldre med fullført utdanning over grunnskolenivå. Barn av foreldre med høyere utdanning har minst én forelder med fullført utdanning på høyskole-/universitetsnivå. Barn av foreldre som ikke er sysselsatt har ingen foreldre som er registrert som selvstendig næringsdrivende eller lønnskaker. Alle variabler refererer til situasjonen i 2015. Alle regresjonene inneholder også et konstantledd (ikke vist).

har for sannsynligheten for å leve i fattigdom i noen grad kan leses ut fra størrelsen på koeffisientene, kan vi litt forenklet si at variabler med høyest t-verdi også bidrar relativt mest til variasjonen i den avhengige variabelen i modellene.

Vi kan oppsummere resultatene fra regresjonsanalysene som følger:

- Spesielt store risikofaktorer for at barn lever i fattigdom er å ha foreldre som ikke er sysselsatt, foreldre med lav utdanning og/eller innvandrereforeldre.
- Dette gjelder uavhengig av hvordan fattigdom måles og kan ikke forklares med at slike forhold også henger sammen med andre risikofaktorer, som mors alder, antall søsken eller om man bor med en enslig forsørger.

I regresjonene er det også kontrollert for bosted (om barnet bor i et tettbygd strøk), og sammen med de andre kjennetegnene på barna og husholdningene, ser vi at vi forklarer mellom 8 og 15 prosent av variasjonen i sannsynligheten for at barn lever i fattigdom målt ved hjelp av de tre fattigdomsmålene med disse enkle modellene.⁷ Modellene sier likevel lite om den geografiske variasjonen. Legg merke til at mens det blant barn som vokser opp i fattigdom samlet sett er en høyere andel som bor i tettbygde strøk (figur 2), viser regresjonsmodellen at risikoen for at et barn vokser opp i fattigdom er litt lavere hvis barnet bor i et tettbygd strøk (når vi har kontrollert for andre risikofaktorer). Selv om effekten av å bo i tettbygde strøk er svak i regresjonsmodellen (den reduserte risikoen er beregnet til å være mellom 0,2 og 0,6 prosentpoeng), indikerer resultatene at faktorer som gir økt risiko for at barn vokser opp i fattigdom ikke nødvendigvis er relevante for å forklare hvor flesteparten av de fattige barna bor.⁸ Vi har derfor tatt utgangspunkt i registerdata om alle barn og konstruert mål på fattigdom og risikofaktorer som egenskaper ved kommunene (se vedlegg 1).

2.2 Geografisk variasjon

Mens antallet barn i alderen 0–17 år varierer fra rundt 50 til over 120 000 i norske kommuner i 2015, er Oslo den kommunen som har flest fattige barn. Her bor over 17 000 barn i husholdninger preget av vedvarende fattigdom (tabell 3). De tre målene på barn som lever i fattigdom på kommunenivå samvarierer meget sterkt (Cronbachs $\alpha = 0,975$), og det er rimelig å tenke seg at de tre ulike målene i stor grad måler det samme underliggende fenomenet (barn som lever i fattigdom). Vi fokuserer i det følgende på barn i vedvarende fattigdom.

Mens det gjennomsnittlige antallet barn i en kommune som bor i vedvarende fattige husholdninger er 230, har halvparten av kommunene færre enn 78 barn i slike husholdninger. De fleste kommunene (den midterste halvparten, mellom 25. og 75. persentil, i fordelingen) har mellom 37 og 185 barn i vedvarende fattigdom. Barnefattigdom er altså svært skjevfordelt på tvers av kommuner: For eksempel er den beregnede ginikoeffisienten for variasjonen i antall barn i vedvarende fattigdom på hele 0,701⁹.

⁷ Modeller der vi også inkluderte et fullt sett med kommune-dummier (ikke vist) gir tilsvarende resultater som de som er vist i tabell 2.

⁸ Uten at vi skal legge altfor mye vekt på resultatene fra våre forholdsvis enkle regresjonsmodeller, indikerer resultatene også at en grunn til at det blant fattige barn er en høyere andel som bor i tettbygde strøk, er at det er en opphopning av andre risikofaktorer i tettbygde strøk.

⁹ En ginikoeffisient på 1 ville betyde at alle fattige barn bor i én og samme kommune (en ginikoeffisient på 0 vil si at alle kommuner har nøyaktig like mange fattige barn).

Tabell 3. Barnefattigdom i norske kommuner i 2015.

	N	Gj.snitt	Median	Maks.	Gini	D
Alle barn	428	2573.0 (7438.0)	938 [431 - 2411]	124847	0.678	
Barn i fattige husholdninger	426	248.3 (983.6)	85 [37 - 197]	18804	0.701	0.157
Barn i ekstra fattige husholdninger	417	128.5 (554.2)	43 [20 - 104]	10608	0.711	0.175
Barn i vedvarende fattige husholdninger	425	230.4 (914.3)	78 [37 - 185]	17497	0.701	0.164

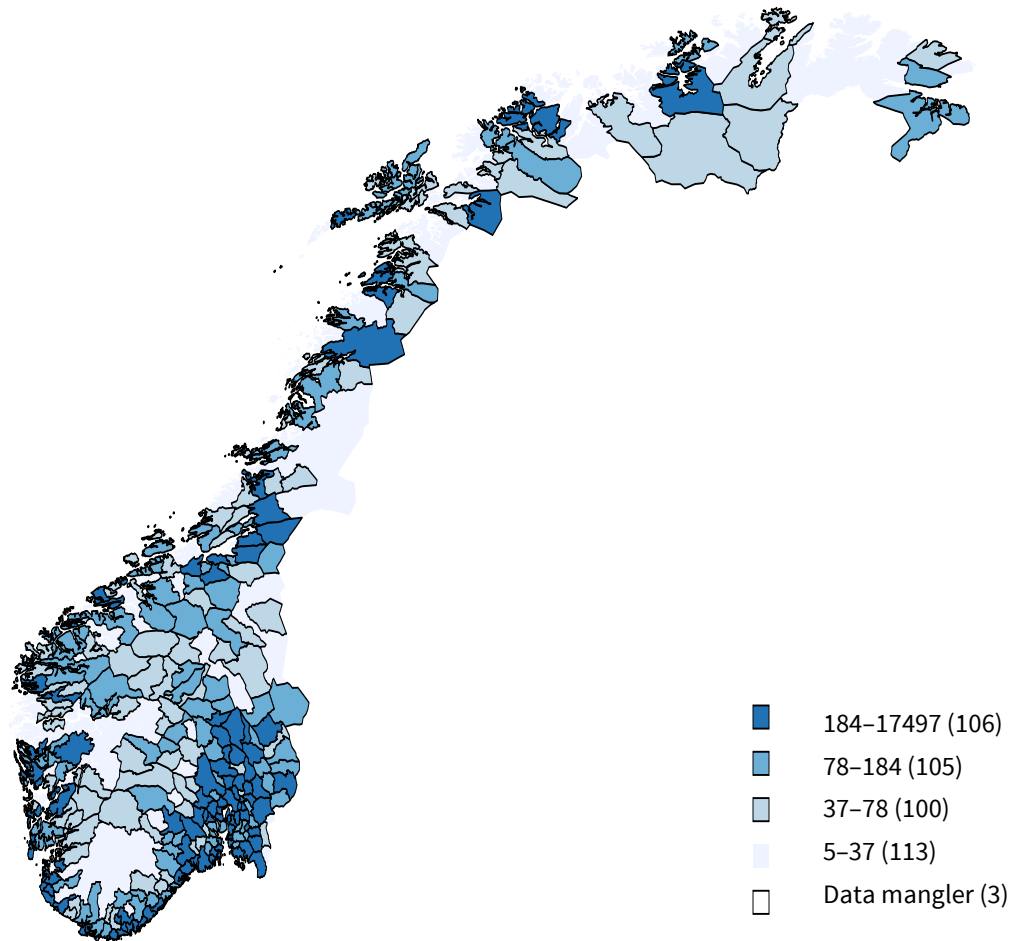
Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Fattige husholdninger er husholdninger under EUs fattigdomsgrense (60 prosent av median ekvivalent inntekt). Svært fattige husholdninger er den halvdelen av fattige barnehusholdninger med lavest inntekt. Vedvarende fattigdom er husholdninger som har gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i årene 2013-2015 (i 2015-kroner) som er lavere enn 60 prosent av medianen. Standardavvik til gjennomsnittene i parentes. Interkvartilavstanden (25.-75. persentil) i braketter. *D* er et mål på segregering (Duncan's dissimilarity index) og sier hvor stor andel av de fattige barna som må flytte til andre kommuner for at vi skal få en lik fordeling av fattige og ikke-fattige barn i alle kommunene. Personvern hensyn gjør at vi mangler data for kommuner med færre enn fem fattige barn.

Vi har også beregnet et annet mål på skjevfordelingen av fattige barn, den såkalte Duncan's dissimilarity index, eller D-indeksen, (kolonnen lengst til høyre i tabell 3). Målet er vanlig å bruke for å beskrive omfanget av segregering på tvers av geografiske enheter (kommuner i vårt tilfelle), og det sier hvor stor andel av barna som lever i fattigdom som må flytte til andre kommuner for at vi skal få en lik fordeling av barn i fattige husholdninger og barn i ikke-fattige husholdninger i alle kommunene. Beregningene viser at andelen barn som lever i fattigdom ikke er likt fordelt i kommunene. For eksempel kreves det at 16,4 prosent av alle barn i vedvarende fattige husholdninger (eller 16,4 prosent av alle andre barn) flytter til en annen kommune for å oppnå en lik andel barn i vedvarende fattige husholdninger i alle kommunene. Om vi tar utgangspunkt i antallet barn som faller innenfor kategorien barn i vedvarende fattigdom etter våre beregninger (tabell 1), vil dette innebære at minst 16 000 barn må flytte til en annen kommune om vi vil oppnå en lik fordeling på tvers av kommunene i Norge.

En oversikt over hvor kommuner med ulikt antall barn i vedvarende fattigdom er plassert på kartet, er vist i figur 3. Her ser vi at kommunene med flest barn i vedvarende fattigdom (den øverste kvartilen, kommuner med over 184 barn i vedvarende fattigdom etter våre beregninger) i hovedsak ligger i det sentrale Østlandsområdet og i tilknytning til de største byene. Den sterke geografiske konsentrasjonen av barnefattigdom blir enda tydeligere om vi deler inn kommuner på kartet etter hvor flestparten av alle barn i vedvarende fattigdom bor (etter andel av totalen), slik vi har gjort i figur 4. I de 333 kommunene (ca. 80 prosent av alle kommuner) hvor det bor færrest barn i vedvarende fattigdom, varierer antallet mellom 5 og 219 barn. Samlet bor 25 prosent av alle barn i vedvarende fattigdom i disse 333 kommunene. De resterende 75 prosentene bor i 91 kommuner (ca. 20 prosent av alle kommunene), hver med mer enn 219 barn i vedvarende fattigdom. Mer enn halvparten av alle barn i vedvarende

fattigdom bor i 24 kommuner, som alle har over 667 barn i denne kategorien. Flesteparten av disse er plassert i det sentrale Østlandsområdet og rundt de store byene¹⁰.

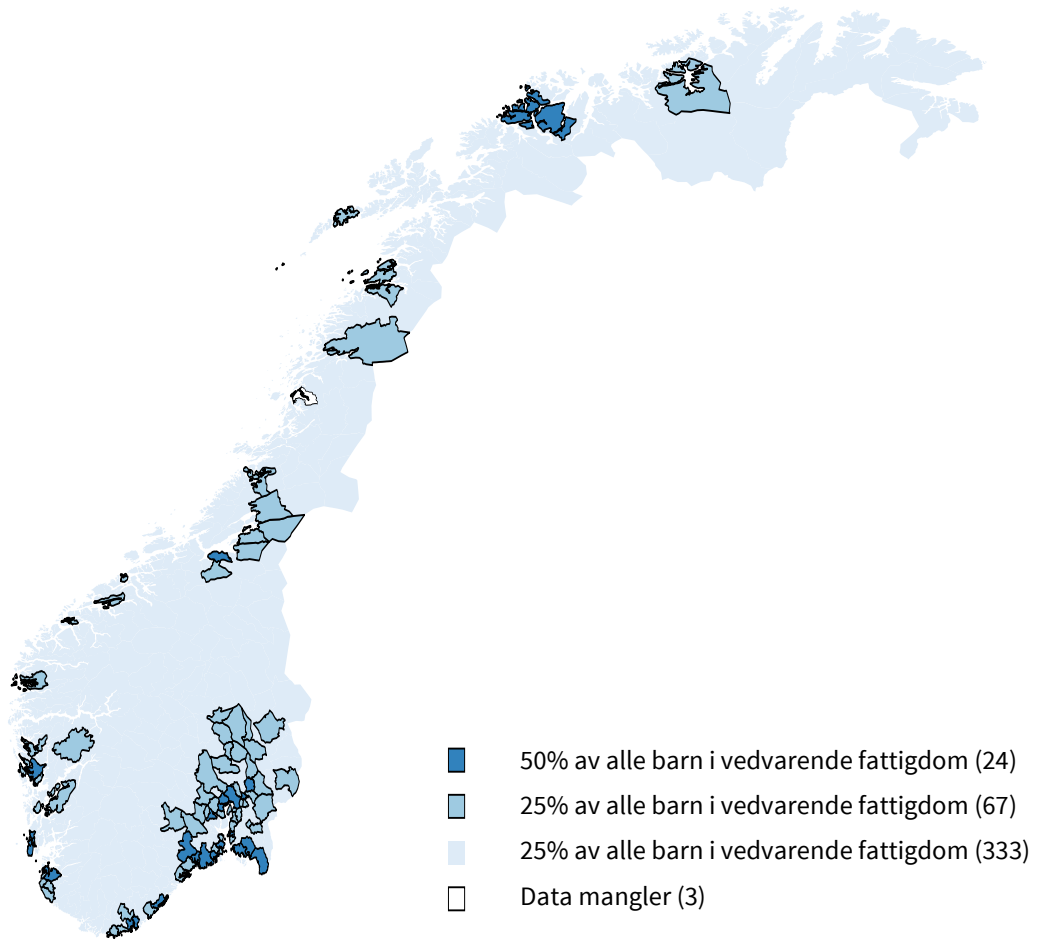
Figur 3. Antall barn i vedvarende fattigdom i kommunene i 2015.

Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Tallet i parentes er antall kommuner hvor antallet barn i vedvarende fattigdom er innenfor intervallet. Inndelingen av kommuner er basert på kvartiler fra fordelingen av antall barn i vedvarende fattigdom i kommunene. Personvern hensyn gjør at vi mangler data for kommuner med færre enn fem fattige barn.

¹⁰ Rundt en tredjedel av alle barn i vedvarende fattigdom bor i de ti største kommunene (Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø). Se vedlegg 2 for en oversikt over de 24 kommunene med flest barn i vedvarende fattige husholdninger.

Figur 4. Antall barn i vedvarende fattigdom i kommunene som andel av alle barn i vedvarende fattigdom i 2015.

Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Tallet i parentes er antall kommuner hvor antallet barn i vedvarende fattigdom er innenfor intervallet. De lyseste feltene markerer de 333 kommunene hvor til sammen 25 prosent av alle barn i vedvarende fattigdom bor. 75% av alle barn i vedvarende fattigdom bor i de resterende (67 + 24 = 91) kommunene, og flesteparten av disse (50% av totalen) bor i 24 kommuner (markert med mørkeblå). Personvern hensyn gjør at vi mangler data for kommuner med færre enn fem fattige barn.

Den viktigste grunnen til at barnefattigdom er konsentrert i et forholdsvis lite antall kommuner, er at fordelingen av barn (uavhengig av husholdningsinntekt) er svært skjev. Målt ved Gini er konsentrasjonen av barn i kommunene omtrent like sterk (Gini = 0,678) som konsentrasjonen av barn i vedvarende fattigdom (jf. tabell 3). Beregninger viser også at variasjonen i hvor mange barn som bor i kommunene forklarer rundt 90 prosent av den geografiske variasjonen i antall barn som lever i fattigdom.¹¹ Det er dessuten slik at det er en meget sterk sammenheng mellom hvor mange barn som bor i en kommune og hvor mange barn som lever i fattigdom i kommunen, mens sammenhengen mellom kommunenes antall og deres andel barn i fattigdom er svak.¹²

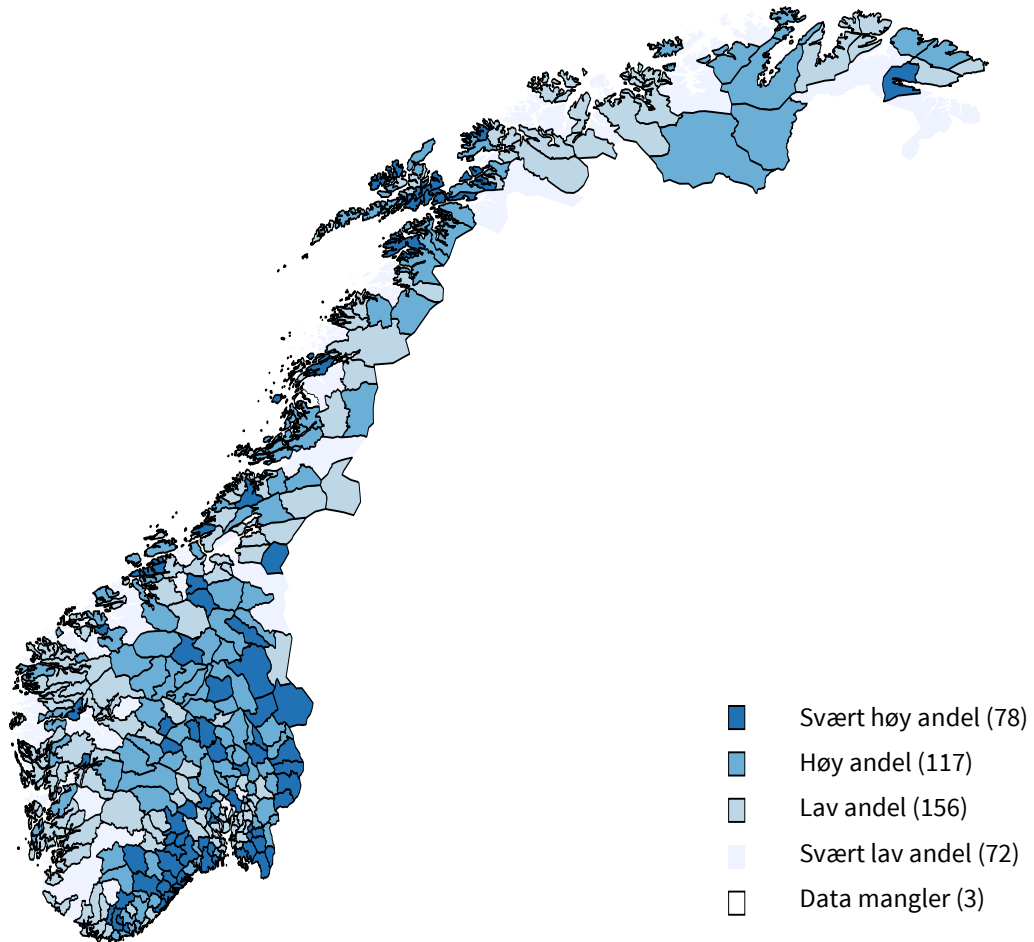
Den geografiske variasjonen i barnefattigdom (dvs. hvor de fattige barna bor) er altså i mye sterkere grad et resultat av hvor det bor mange barn enn av geografiske forskjeller i fattigdomsrisiko. Det kan virke opplagt at det bor flest barn i fattigdom i kommunene der det bor flest barn. Men en viktig implikasjon av dette fenomenet er også at det skal veldig mye til for at den geografiske variasjonen i hvor barn som lever i fattigdom bor, påvirkes av endringer i fattigdomsrisiko.

En oversikt over hvor kommuner med ulike andeler barn i vedvarende fattigdom er plassert på kartet, er vist i figur 5. Også her er det en tendens til at kommuner med høy andel barn i vedvarende fattigdom «klumper seg sammen», men det er betydelig større geografisk spredning i den kommunevise andelen enn det er i kommunevise forskjeller i antallet (jf. figur 3 og 4). Det er en tendens til at kommuner med svært høy andel barn i vedvarende fattigdom er konsentrert i Sør- og Øst-Norge.

¹¹ Siden antall barn i fattige husholdninger i en kommune er produktet av antall barn og andelen barn i fattige husholdninger (som, gitt at variablene er lognormalt fordelt, tilsvarer summen av gjennomsnittet av logaritmen av antall barn og gjennomsnittet av logaritmen av andelen barn som lever i fattigdom), kan den relative betydningen av variasjonen i antall barn i kommunen beregnes ved å ta utgangspunkt i kovariansmatrisen til de to (logaritmisk omkodede) variablene. Den relative betydningen av variasjonen i antall barn for variasjonen i antall barn som lever i fattigdom er da variansen til $\ln(\text{antall barn})$ dividert med summen av kovariansmatrisen (dette følger av loven om total varians). På denne måten beregner vi at variasjonen i det totale antall barn i kommunene «forklarer» 92 prosent av variasjonen i bosettingsmønsteret til barn i fattige husholdninger, 89 prosent av variasjonen i bosettingsmønsteret til barn i ekstra fattige husholdninger, og 93 prosent av variasjonen i bosettingsmønsteret til barn i vedvarende fattigdom.

¹² For eksempel er Spearman's rangkorrelasjon mellom antall barn og antall barn i vedvarende fattigdom i kommunene $\rho = 0,960$ ($p < 0,001$ og $N = 425$). Spearman's $\rho = 0,156$ ($p < 0,01$) mellom antallet og andelen barn i vedvarende fattigdom i kommunene.

Figur 5. Andel av alle barn i kommunen som lever i vedvarende fattigdom i 2015.

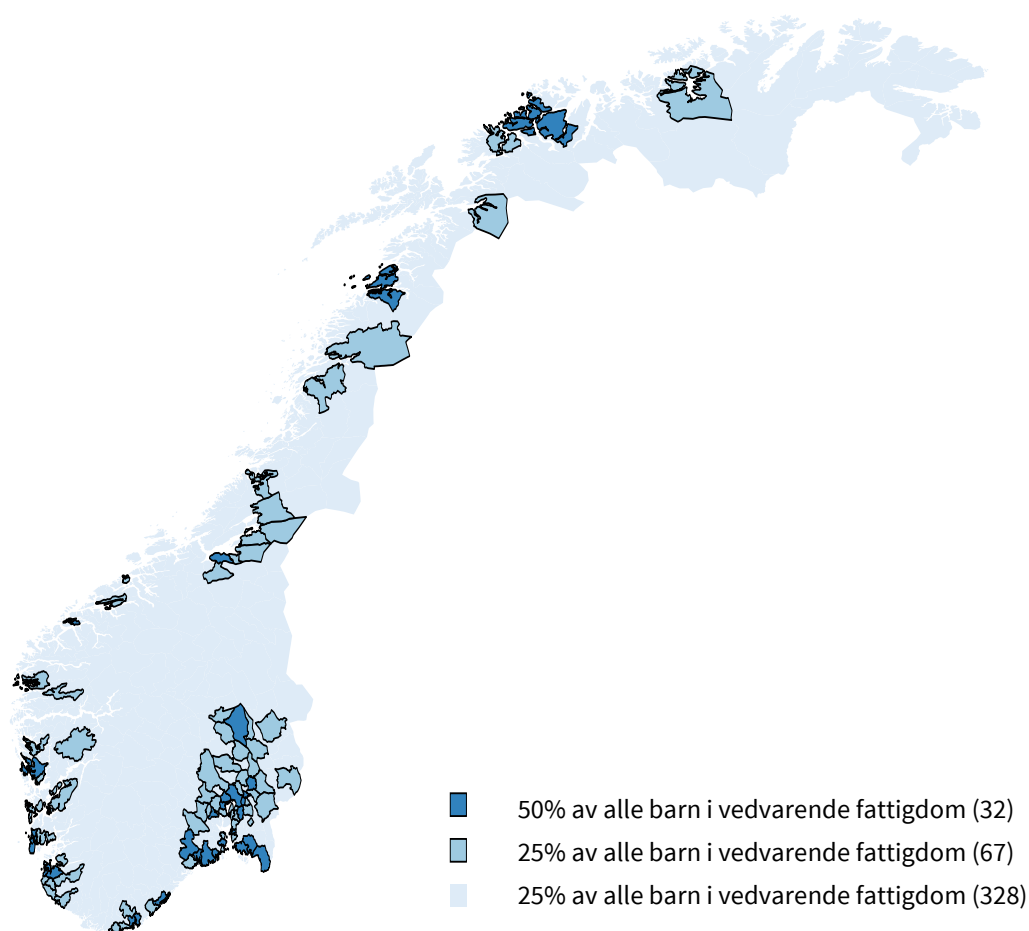

Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Inndelingen av kommuner er basert på avstand fra landsgjennomsnittet: Kommuner med lav (høy) andel barn i vedvarende fattigdom er kommuner med lavere (høyere) andel enn gjennomsnittet for alle kommuner (8,4 prosent). Kommuner med svært høy (lav) andel barn i vedvarende fattigdom er kommuner med en andel som er høyere (lavere) enn ett standardavvik (2,9 prosentpoeng) fra gjennomsnittet, dvs høyere enn 11,3 prosent (svært høy andel) eller lavere enn 5,5 prosent. Tallet i parentes er antall kommuner hvor andelen barn i vedvarende fattigdom er innenfor intervallet. Personvern hensyn gjør at vi mangler data for kommuner med færre enn fem fattige barn.

For å få et inntrykk av betydningen av kommunevise forskjeller i fattigdomsrisiko for den geografiske spredningen av barnefattigdom, kan vi beregne hvor mange fattige barn kommunene ville hatt hvis andelen barn i fattigdom (eller «fattigdomsrisikoen») hadde vært den samme i alle kommunene.¹³

Resultatet av denne øvelsen (figur 6) blir at den geografiske konsentrasjonen av barn i fattigdom blir omtrent som den observerte fordelingen (jf. figur 4). Noen små forskjeller er det likevel, som for eksempel at en større del av barna som lever i fattigdom ville bodd på Vestlandet hvis andelen hadde vært lik i alle kommuner. Dette skyldes at mange kommuner på Vestlandet har relativt lav risiko for at barn vokser opp i vedvarende fattigdom, mens det er en relativt større opphopning av risikofaktorer for fattigdom på Østlandet.

Figur 6. Forventet antall barn i vedvarende fattigdom i kommunene hvis andelen barn som lever i vedvarende fattigdom hadde vært den samme i alle kommunene.

Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Forventet antall barn i vedvarende fattigdom er produktet av antall barn i kommunen og landsgjennomsnittet av andelen barn i vedvarende fattigdom.

¹³ Beregningene gjøres ved å ta produktet av antall barn i kommunen og gjennomsnittet av de kommunale andelen på tvers av alle kommuner (8,4 prosent).

Vi skal ikke helt slippe poenget med at den geografiske spredningen av barn i fattigdom mer er et resultat av hvor det bor mange barn enn av en skjev opphopning av risikofaktorer. På samme måte som vi beregnet andelen og antallet barn i vedvarende fattigdom i kommunene i 2015, har vi beregnet tilsvarende tall for 2005. Sammenhengen mellom antall og andel barn i fattigdom i 2015 og 2005 kan da uttrykkes i form av rangkorrelasjoner¹⁴ i en matrise, som vist i tabell 4.

Tabell 4. Sammenhenger mellom antall og andel barn i vedvarende fattigdom i norske kommuner i 2015 og i 2005.

Variabel	1.	2.	3.	4.
Antall barn i vedvarende fattigdom i 2015	1.000			
Andel (%) barn i vedvarende fattigdom i 2015	0.179***	1.000		
Antall barn i vedvarende fattigdom i 2005	0.943***	0.089	1.000	
Andel (%) barn i vedvarende fattigdom i 2005	-0.066	0.508***	0.121*	1.000

Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Spearman's rangkorrelasjoner for kommuner som eksisterte på begge tidspunkter (N = 418).

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

Resultatene viser at kommunene med flest barn i vedvarende fattigdom i 2015 i stor grad er de samme som i 2005. Sammenhengen er så sterk at det nesten er perfekt samsvar mellom kommunenes rangering etter antall barn i vedvarende fattigdom i 2015 og i 2005 ($\rho = 0.943$, $p < 0.001$). Det er også stort samsvar mellom kommunenes rangering etter andelen barn i vedvarende fattigdom i 2015 og i 2005 ($\rho = 0.508$, $p < 0.001$), men sammenhengen er likevel ikke på langt nær så sterk som for antallet. Vi tolker resultatene som at selv om det har skjedd endringer med hensyn til hvilke kommuner som har høye og lave andeler barn i vedvarende fattigdom («fattigdomsrisiko») i perioden, har dette ikke hatt stor betydning for den geografiske konsentrasjonen av hvor barn i fattigdom bor. Sagt på en annen måte: de kommunene hvor flesteparten av barna i vedvarende fattige husholdninger bodde i 2015, var omtrent de samme kommunene som i 2005.

Det at konsentrasjonen av hvor barn i fattigdom bor i all hovedsak er et resultat av hvor det bor *mange* barn, gjør det vanskelig å forutse hvilke kommuner som har mange barn i fattigdom på bakgrunn av kunnskap om hvilke kommuner som har høy eller lav generell risiko for dette. Dette blir enda tydeligere om vi ser på sammenhengene mellom rangeringen av kommuner etter kjente risikofaktorer for at barn lever i fattigdom, og antall barn og antall og andel barn i vedvarende fattigdom (tabell 5).

¹⁴ En rangkorrelasjon (her: Spearman's rangkorrelasjon) måler sammenhengen mellom ordinale variabler. I vårt tilfelle måler vi tendensen til at en kommune har samme rang på to variabler (eks. at en kommune har relativt høyt antall barn i vedvarende fattigdom i både 2005 og i 2015). Rangkorrelasjoner er ikke sensitive for skjevfordeling i variabler (vanlige korrelasjonskoeffisienter forutsetter at alle variabler er normalfordelte).

Tabell 5. Korrelasjoner mellom risikofaktorer for barnefattigdom og antall barn og andel barn i vedvarende fattigdom i norske kommuner i 2015.

	Antall barn	Antall barn i vedvarende fattigdom	Andel barn i vedvarende fattigdom
Enslig forsørger	0.049	0.148**	0.386***
Innvandrerbakgrunn	0.231***	0.264***	0.145**
Foreldre ikke videregående	-0.204***	-0.079	0.472***
Foreldre høyere utdanning	0.409***	0.325***	-0.287***
Foreldre ikke sysselsatt	0.103*	0.255***	0.570***
Tettbygd strøk	0.684***	0.647***	-0.113*

Note: Egne beregninger basert på registerdata fra SSB (microdata.no). Alle variabler beskriver situasjonen i 2015, og er kommunenes gjennomsnitt eller sum basert på opplysninger om barn 0-17 år og deres foreldre. Spearman's rangkorrelasjoner for kommuner som har gyldige data på alle variabler (N = 424).

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

De kommunale andelene av barn i vedvarende fattigdom (kolonnen lengst til høyre i tabell 5) henger sammen med risikofaktorer på kommunenivå som forventet ut fra det vi allerede har vist (se tabell 2) og annen forskning: Kommuner med en høyere andel barn i vedvarende fattigdom tenderer til å ha en høyere andel barn med enslige forsørgere, noe høyere andel barn med innvandrerbakgrunn, en høyere andel barn med foreldre som ikke har fullført videregående skole, en lavere andel barn med foreldre som har høyere utdanning, en høyere andel barn med foreldre som ikke er sysselsatt, og en noe lavere andel barn som bor i tettbygde strøk.¹⁵

Flere egenskaper ved kommunene som er korrelert med andelen barn i vedvarende fattigdom er imidlertid også korrelert med hvor mange barn som er bosatt i kommunen (jf. første kolonnen i tabell 5). Blant annet er det slik at kommuner med en høy andel barn med innvandrerbakgrunn, gjennomgående har flere bosatte barn enn andre kommuner ($\rho = 0.231$, $p < 0.01$). En implikasjon av dette er at sammenhengen mellom en høy andel innvandrere og et høyt antall barn i vedvarende fattigdom ($\rho = 0.264$, $p < 0.001$) ikke alene kan forklares med at en høy andel innvandrere medfører økt risiko for barnefattigdom. Tvert imot er det rimelig å tolke resultatene her som at mesteparten av forklaringen på den positive korrelasjonen mellom andelen barn med innvandrerbakgrunn og andelen barn i vedvarende fattigdom, er at innvandrere oftere er bosatt i kommuner med mange barn.¹⁶

Sammenhengene blir enda mer kompliserte om vi ser på det gjennomsnittlige utdanningsnivået i kommunen og antall og andel barn i fattigdom. I tråd med det vi har vist tidligere (jf. tabell 2), er andelen barn i vedvarende fattigdom høyere i kommuner

¹⁵ Rangkorrelasjonen (ρ) mellom andel barn i vedvarende fattigdom og andel barn med enslige forsørgere er 0.386 ($p < 0.001$), $\rho = 0.145$ ($p < 0.01$) for sammenhengen med andel barn med innvandrerbakgrunn, $\rho = 0.472$ ($p < 0.001$) for sammenhengen med andelen barn med foreldre som ikke har fullført videregående skole, $\rho = -0.287$ ($p < 0.001$) for sammenhengen med andelen barn med foreldre som har høyere utdanning, $\rho = 0.570$ ($p < 0.001$) for sammenhengen med andelen barn med foreldre som ikke er sysselsatt og $\rho = -0.113$ ($p < 0.05$) for sammenhengen med andelen barn som bor i tettbygde strøk.

¹⁶ Dette skyldes nok både at innvandrere får flere barn (f.eks. fordi det blant innvandrere er en relativt større andel i fruktbar alder enn i befolkningen for øvrig) og at innvandrere oftere flytter til områder hvor det allerede bor mange barn (store kommuner).

der en høy andel foreldre ikke har fullført videregående ($\rho = 0.472$, $p < 0.001$), og lavere i kommuner der en høy andel har høyere utdanning ($\rho = -0.287$, $p < 0.001$). Det gjennomsnittlige utdanningsnivået blant foreldre i kommunen henger imidlertid også sammen med antall barn i kommunen. Foreldre uten fullført videregående er sjeldnere bosatt i kommuner hvor det bor mange barn ($\rho = -0.204$, $p < 0.001$), mens det er en sterk tendens til at foreldre med høyere utdanning oftere er bosatt i mer barnerike kommuner ($\rho = 0.409$, $p < 0.001$). Resultatet blir at den positive sammenhengen mellom foreldres gjennomsnittlige utdanningsnivå og antall barn i kommunen «nuller ut» den negative sammenhengen mellom utdanning og andelen barn i vedvarende fattigdom. Kommuner med en høy andel foreldre uten fullført videregående har verken vesentlig flere eller færre barn i vedvarende fattigdom ($\rho = -0.079$, $p > 0.05$), og kommuner med en høy andel foreldre med høyere utdanning har *flere*, og ikke færre, barn i vedvarende fattigdom ($\rho = 0.325$, $p < 0.001$).

Enda et eksempel på samme fenomen ser vi når det gjelder andelen av barna i kommunene som bor i tettbygde strøk. Som vi husker hadde barn i tettbygde strøk redusert risiko for å leve i fattigdom (jf. tabell 2), og det er også en tendens til at kommuner der en høyere andel barn bor i tettbygde strøk, har en lavere andel barn i vedvarende fattigdom. Det er imidlertid (naturlig nok) en meget sterk tendens til at kommuner der en høy andel av barna bor i tettbygde strøk, også er kommuner med mange bosatte barn ($\rho = 0.684$, $p < 0.001$). Siden det både er slik at det er relativt dårlig samsvar mellom antallet og andelen barn i vedvarende fattigdom (jf. tabell 4), og at sammenhengen mellom andelen barn som bor i tettbygde strøk og andelen barn i vedvarende fattigdom ikke er spesielt sterk ($\rho = -0.113$, $p < 0.05$), blir resultatet at det er en meget sterk *positiv* sammenheng mellom andelen barn som bor i tettbygde strøk og andelen barn i vedvarende fattigdom ($\rho = 0.647$, $p < 0.001$).

Vi kan oppsummere resultatene som følger:

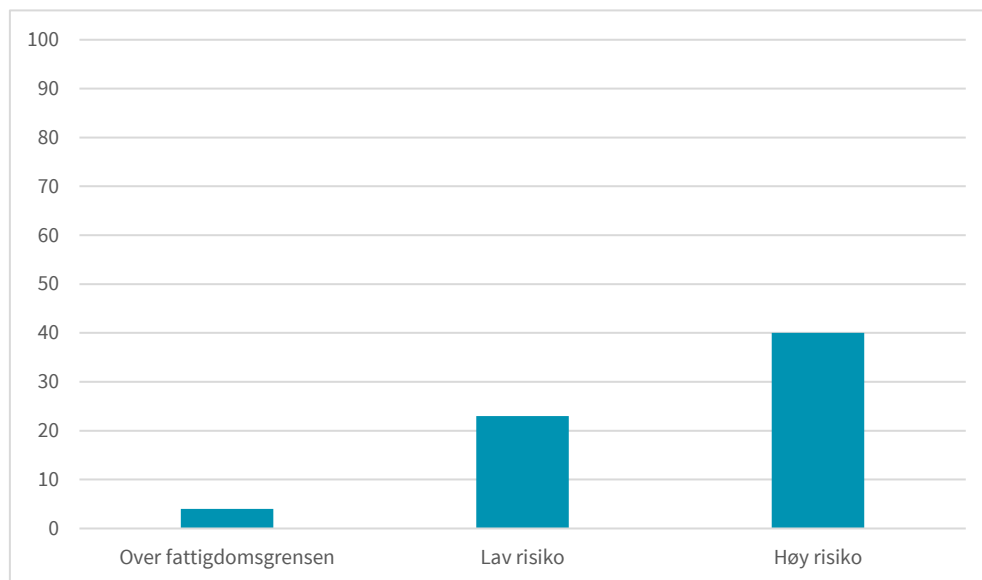
- Det at barn lever i fattigdom er svært skjevfordelt på tvers av norske kommuner:
 - Flesteparten av alle kommuner har relativt få barn i vedvarende fattigdom, og flesteparten av alle barn i vedvarende fattigdom bor i et lite antall kommuner på det sentrale Østlandsområdet og rundt de store byene.
 - Det er også stor variasjon mellom kommuner med hensyn til andelen barn i vedvarende fattigdom.
- Det er dårlig samsvar mellom kommunenes antall og andel barn i vedvarende fattigdom. Det betyr at:
 - Den geografiske konsentrasjonen av barn som lever i fattigdom, er mer et resultat av hvor det bor mange barn enn av en skjev opphopning av risikofaktorer.
 - Kommunevise forskjeller når det gjelder andelen barn som lever i fattigdom, eller kjente risikofaktorer for at barn vokser opp i fattigdom, sier lite om hvor barn i fattige husholdninger bor.
 - Den geografiske konsentrasjonen av barn som lever i fattigdom er relativt stabil over tid.

2.3 Fattigdomsrisiko og boforhold, opplevd økonomi og barnepass

I dette avsnittet skal vi ved hjelp av data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 se nærmere på om det er en sammenheng mellom graden av fattigdomsrisiko og utvalgte kjennetegn ved bosituasjonen, det vil si andel som eier egen bolig, andel som bor trangt og fordelingen av ulike boligproblemer. I tillegg skal vi undersøke oppfatningen av egen økonomi, og om det er variasjon i andelen som kan klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner og forekomsten av ulike andre økonomiske utfordringer. Til slutt skal vi undersøke om det er en sammenheng mellom fattigdomsrisiko og barnepass, både før og etter skolestart.

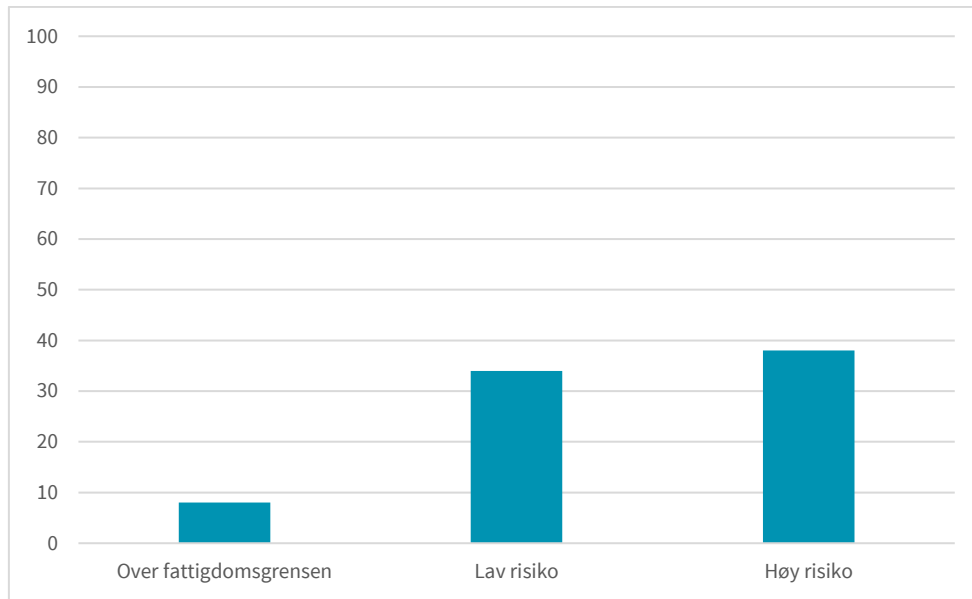
I et internasjonalt perspektiv er det i Norge en høy andel som eier egen bolig. Andelen som leier er lav, og er selvfølgelig delvis en konsekvens av husholdets økonomi. Det er klart lavest andel som leier bolig blant barn i hushold over fattigdomsgrensen, mens andelen er langt høyere blant barn i fattige hushold (figur 7). Det er en tendens til at barn i gruppen med høyest fattigdomsrisiko har høyest andel leietagere, men på grunn av at det ikke er så mange barn i leieboliger, og vi deler inn i tre grupper, er estimatene usikre.

Figur 7. Andel barn i leid bolig etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015.

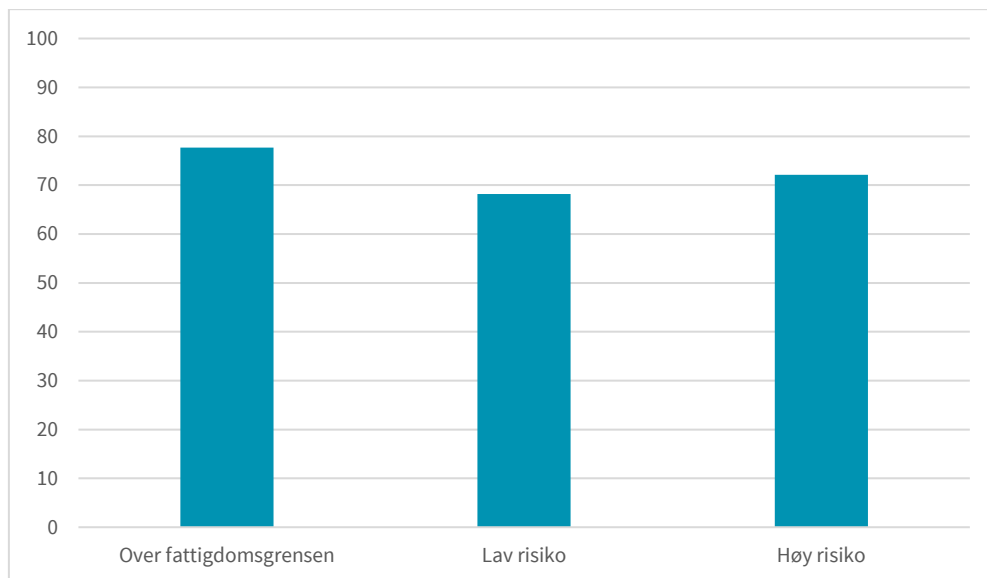
Når vi ser på andelen trangbodde, altså at det er flere personer enn rom i boligen, finner vi også at barn i hushold over fattigdomsgrensen i langt mindre grad enn barn i fattige hushold bor trangt. Andelen trangbodde er nok så lik mellom dem med lav og høy risiko for fattigdom.

Figur 8. Andelen barn som bor trangt etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015.

Når vi ser på andre boligproblemer, som fukt, råte, lysforhold, støy, lukt og kriminalitet, er forekomsten av disse jevnt over sjeldne, og vi har derfor slått disse sammen og sammenligner andelen som *ikke* har noen av disse problemene. Det fremkommer av figur 9 at det ikke er grunnlag for å konkludere med vesensforskjeller i forekomsten av disse etter fattigdomsrisiko. Det samme gjelder for de ulike problemene hver for seg (jf. vedlegg).

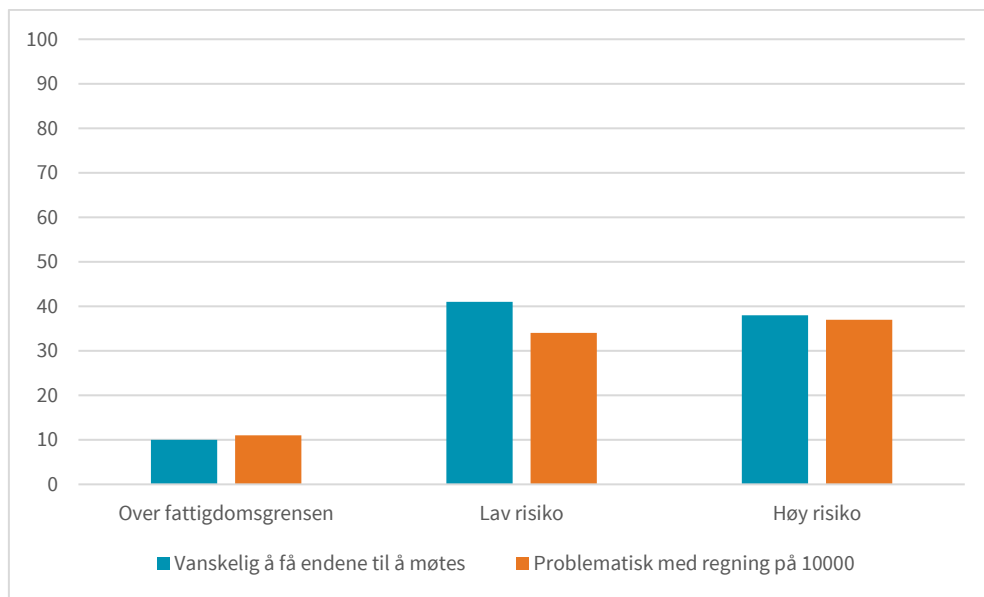
Figur 9. Andel barn som bor i hushold uten bolig- eller nabolagsproblemer*, etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015.

* Følgende problemer inngår: Råte, fukt, lys, støy, lukt og kriminalitet

Gitt at fattigdomsgrensen er definert av husholdets inntekt, er det forventet at de med lavest inntekt opplever den økonomiske situasjonen vanskeligst. På spørsmål om det er vanskelig å få endene til å møtes, ser vi at barn i hushold over fattigdomsgrensen relativt sjelden bor i hushold som opplever dette, i alle fall sammenlignet med barn som bor i fattige hushold. Samtidig er det liten forskjell mellom barn i hushold med henholdsvis lav og høy fattigdomsrisiko. Vi finner nesten samme fordeling når vi ser på hvor stor andel som ville hatt problemer med en uforutsett regning på 10 000 kroner. Noen hushold over fattigdomsgrensen opplever dette, men det er langt flere fattige hushold som ser på det som et problem. Heller ikke her er det forskjell mellom barn i hushold med høy og lav fattigdomsrisiko.

Figur 10. Andel barn i hushold med ulike økonomiske vansker etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015.

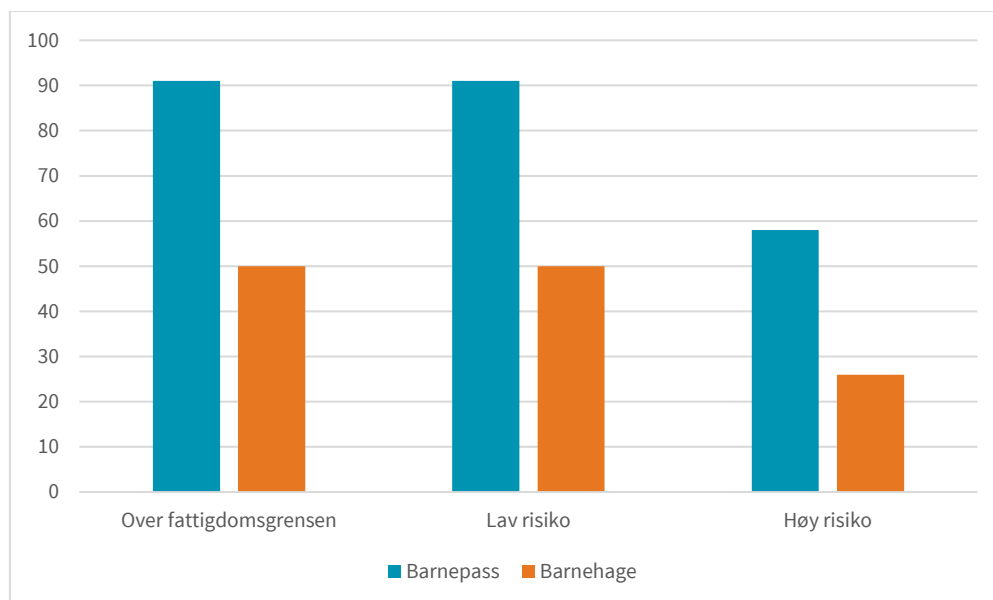

Det siste temaet fra Levekårsundersøkelsen vi skal undersøke her, er barnepass utenfor hjemmet. I Norge har vi gratis skolegang, mens det for mange har vært høye kostnader forbundet med å ha barn i barnehage og skolefritidsordning. De senere årene har det særlig blitt argumentert for at alle barn bør gå i barnehage, da det er mye læring som foregår der, både språklig, sosialt og på annet vis. Med full barnehagedekning burde det være mulig for alle å få plass i barnehage, men for mange kan kostnadene ha vært en viktig årsak til at de har valgt det bort. De senere årene har det vært gjort forsøk med gratis barnehageplass for utvalgte grupper, men enn så lenge må de fleste betale for å gå i barnehage. Enslige forsørgere med lav inntekt kan få stønad til barnetilsyn for å delvis dekke utgifter til barnepass, blant annet til barnehage eller skolefritidsordning, men de må betale en viss andel selv.

Behovet for regelmessig pass av barn i alderen 1–5 år er jevnt over høyt. Dette skyldes i hovedsak at det er vanskelig å ha en jobb uten at noen passer barna. Ni av ti barn i alderen 1–5 år bor i hushold hvor barna regelmessig passes av andre enn foreldrene. Andelen er forholdsvis lik mellom barn i hushold over fattigdomsgrensen og barn som har lav fattigdomsrisiko, mens det er barn i alderen 1–5 år i hushold med høy fattigdomsrisiko som i minst grad har regelmessig tilsyn av andre enn foreldrene.

Det er mange, både innen og utenfor familien, som kan bidra til barnepass. Ser vi nærmere på andelen barn 1–5 år som går i barnehage,¹⁷ finner vi omtrent samme mønster som beskrevet over, selv om andelene da er noe lavere. Samlet sett går under halvparten av barna i alderen 0–6 år i barnehage. Andelen som går i barnehage er forholdsvis lik mellom barn i hushold over fattigdomsgrensen og barn i hushold med lav risiko for fattigdom, mens det er en lavere andel barn i hushold med høy risiko for fattigdom som går i barnehage. Barn i hushold med høy fattigdomsrisiko utmerker seg med lavere andel som er under regelmessig tilsyn av andre enn foreldrene, og de går sjeldnere i barnehage. Husholdene med høyest fattigdomsrisiko er som sagt hushold med de aller laveste inntektene. Svært lav inntekt er forbundet med lav tilknytning til arbeid. De lave andelene med barnepass og barnehage i denne gruppen kan skyldes at de ikke har arbeid, og derfor mindre behov for barnepass, men det kan også skyldes at de ikke har råd til å betale det en barnehageplass koster.

Figur 11. Andel barn 0-6 år under regelmessig tilsyn av andre enn foreldrene og andel i barnehage. Etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015.

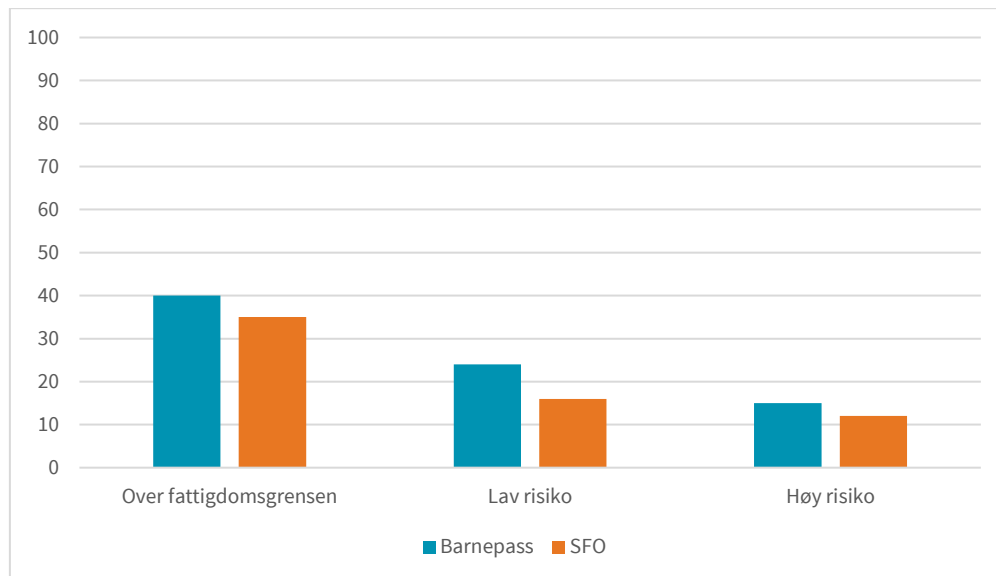
Blant dem som har barn i barnehage er gjennomsnittlig tid i barnehagen nokså lik mellom hushold med ulik fattigdomsrisiko, og varierer mellom 30 og 35 timer (tall ikke vist her). Hovedforskjellene ligger dermed i hvilke typer hushold som trenger eller benytter seg av barnehageplass og hvilke som ikke gjør det, og ikke i hvor lenge barn i de ulike gruppene er i barnehagen.

Ungdom vil i mindre grad ha behov for tilsyn etter skolen, mens de yngste barna ofte trenger tilsyn mellom skoleslutt og slutt på arbeidsdagen. Det er naturlig nok langt mindre vanlig med barnepass utenfor skoletid for barn på barneskolen enn for dem under skolealder. I barneskolen er det dessuten barn i hushold over fattigdomsgrensen som utmerker seg med mest bruk av tilsyn fra andre enn foreldrene, mens det ikke er forskjell mellom dem med lav og høy fattigdomsrisiko. Det samme gjelder barneskolebarn som går på skolefritidsordning (SFO). Det er særlig barn i hushold over fattigdomsgrensen som går på SFO, mens andelen er lavere og forholdsvis lik

¹⁷ Kun barnehage, inkluderer ikke dagmamma, familiepark eller barnepark.

blant barn i hushold med lav og høy fattigdomsrisiko. Blant barn som går på SFO er gjennomsnittlig timetall svært likt og varierer mellom 11 timer for barn i hushold over fattigdomsgrensen, til 8 timer for barn i hushold med høy fattigdomsrisiko.

Figur 12. Andel barn i barneskolen under regelmessig tilsyn av andre enn foreldrene og andel i SFO. Etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015.

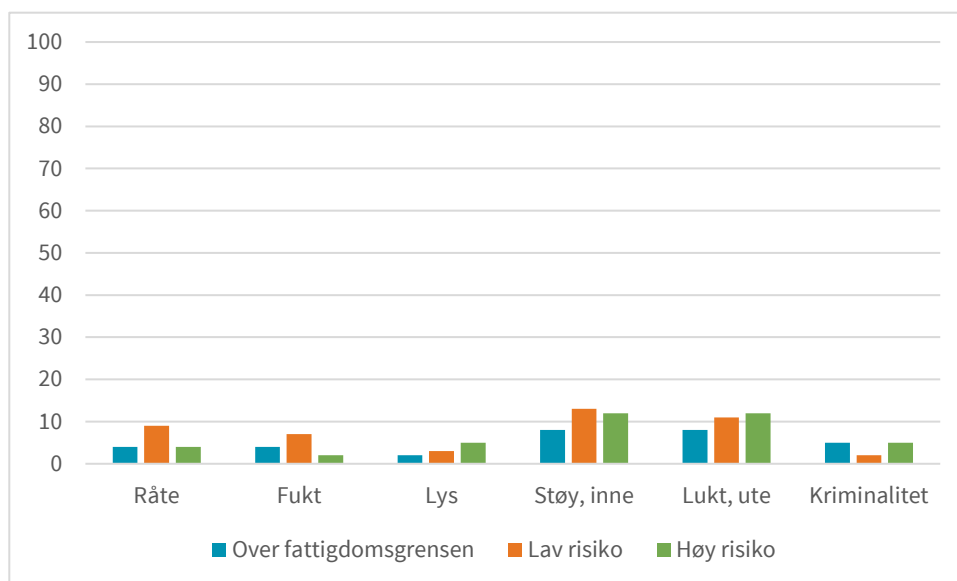
Samlet sett viser analysene fra leveårsdataene at den viktigste skillelinjen går mellom barn i hushold over under fattigdomsgrensen. Skillet mellom lav og høy risiko for fattigdom (slik det er inndelt her) har liten betydning for andelen barn i leiebolig og for andelen barn som bor trangt. Øvrige boligproblemer (som vi har mål på her) er i liten grad knyttet til grad av fattigdomsrisiko. Også når det gjelder økonomiske problemer og muligheten til å betale en regning på 10 000 kroner går hovedskillet mellom hushold over og under fattigdomsgrensen. Det samme gjelder for barnepass og bruk av SFO blant barneskolebarn. Den eneste forskjellen mellom høy og lav risiko for fattigdom vi har sett her, er bruk av barnepass av andre enn foreldrene blant barn 1–5 år.

Referanser

- Andersen, A. S. (2007). *Lavinntektshusholdningers forbruk*. SSB-rapporter 2007/23. Oslo: SSB.
- Andersen, A. S. (2008). Lever de med tynn lommebok «over evne»? *Samfunnsspeilet*, (22) 2008/3.
- Bekken, W. et al. (2018). *Sosiale ulikheter blant barn og unge: Hva kan norske kommuner gjøre? Noen tilnærminger*. 2018: Skriftserien. Oslo: HiOA.
- Bryan, M. & Jenkins, S. (2013). *Regression analysis of country effects using multilevel data: A cautionary tale*. IZA Discussion paper 7583.
- Fløtten, T. & Hansen, I. L. S. (2018). *Fra deltakelse til mestring. Evaluering av nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*. Fafo-rapport 2018:04. Oslo: Fafo.
- Fløtten, T. & Nielsen, R. A. (2015). Barnefattigdom - En kunnskapsoppsummering. I *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi (2015-2017)*. Oslo: BLD.
- Furuberg, J. et al. (2018). *Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk - 2018*. NAV-rapport 2018:3. Oslo, NAV.
- Hyggen, C., Brattbakk, I. & Borgeraas, E. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier*. NOVA-Rapport 11/2018.
- OECD (2017). *Preventing Ageing Unequally*. Paris: OECD Publishing.
- Revoll, M. K. & Holmøy, A. (2015). *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015. Tema: boforhold, utsatthet og uro for lovbrudd*. Dokumentasjonsnotat. SSB-notater 2015/03. Oslo: SSB.
- With, M. L. & Thorsen, L. R. (2018). *Materielle og sosiale mangler i den norske befolkningen. Resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC*. Rapporter 2018/7. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg

Vedleggsfigur 1. Andel barn som bor i hushold med ulike boligproblemer, etter fattigdomsrisiko. Prosent, 2015. Disse inngår samlet i figur 9 foran.

Vedleggstabell 1. Antall og andel barn i vedvarende fattigdom i 2015 og 2005 for de 24 kommunene hvor halvparten av alle barn i vedvarende fattigdom i 2015 bor (rangert etter antall barn i vedvarende fattigdom i 2015).

Kommune	Fylke	Barn i vedvarende fattigdom i 2015		Barn i vedvarende fattigdom i 2005	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
Oslo	Oslo	17497	14,3	10116	9,9
Bergen	Hordaland	4435	8,1	2895	5,3
Trondheim	Sør-Trøndelag	2206	5,9	1701	4,8
Drammen	Buskerud	2109	15,5	1148	9,4
Fredrikstad	Østfold	2032	12,6	1036	6,7
Kristiansand	Vest-Agder	1752	9,2	1035	5,7
Stavanger	Rogaland	1718	6,2	1372	5,1
Sarpsborg	Østfold	1693	14,8	748	6,8
Bærum	Akershus	1597	5,8	766	2,9
Skien	Telemark	1499	13,7	792	7,0
Sandefjord	Vestfold	1167	12,4	596	6,4
Skedsmo	Akershus	1129	10,0	422	4,2
Arendal	Aust-Agder	1090	11,7	543	6,1
Sandnes	Rogaland	1034	5,8	773	5,0
Larvik	Vestfold	1027	11,8	541	5,9
Asker	Akershus	899	6,5	448	3,4
Moss	Østfold	885	14,1	394	6,5
Halden	Østfold	856	13,9	485	7,9
Karmøy	Rogaland	819	8,2	549	5,5
Tromsø	Troms	712	4,7	564	3,7
Ullensaker	Akershus	710	8,9	228	3,7
Tønsberg	Vestfold	706	8,4	462	5,9
Porsgrunn	Telemark	692	9,7	407	5,5
Haugesund	Rogaland	677	8,9	410	5,7
Hele landet		97605	8,9	59265	5,4

Barn som lever i fattigdom

I dette notatet undersøkes den geografiske variasjonen i barnefattigdom. Hvordan varierer antall og andel barn som lever i fattigdom mellom norske kommuner? Hvilke kjennetegn har husholdningene til barn som lever i fattigdom? I tillegg undersøkes omfanget av et utvalg bolig- og nabolagsproblemer. I analysene er det skilt mellom lav og høy grad av fattigdomsrisiko, altså om det er forskjeller mellom barn i hushold som har inntekter nær fattigdomsgrensen og barn i hushold med langt lavere inntekter. Vi skiller også mellom ettårig og vedvarende fattigdom.

Borggata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-notat 2020:05
Bestillingsnr. 10318